

INFORME-MEMÒRIA

INFORME-MEMÒRIA DEL SEGUIMENT ARQUEOLÒGIC PREVENTIU AL PASSEIG DE PICASSO 5-21 (BARCELONA)

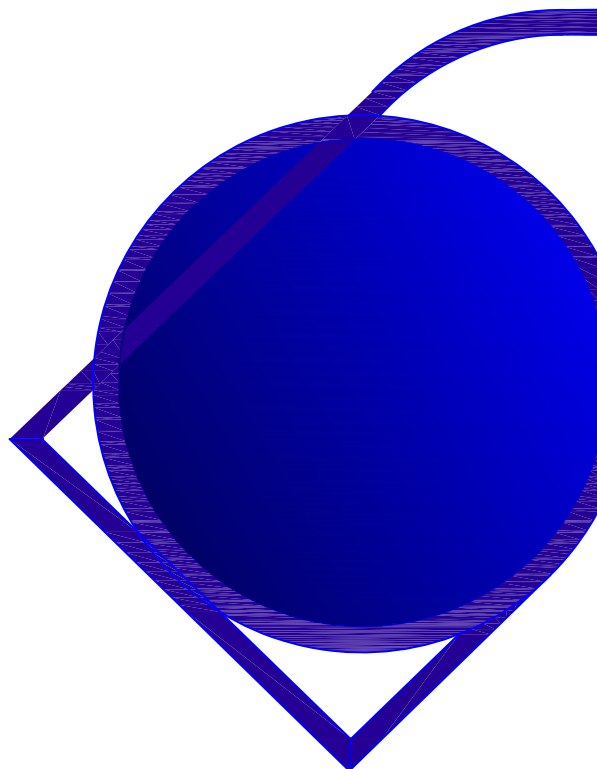
CODI: 116/09

(Barcelonès)

Dates de la intervenció: 24 - 30 de novembre de 2009

Autor:

Daniel Giner Iranzo

Data de lliurament: 23 desembre 2009

ÍNDEX

1- Introducció	2
2- Situació geogràfica i context geològic	3
3- Context històric	6
4- Antecedents arqueològics	15
5- Metodologia	19
6- Descripció dels treballs i resultats obtinguts	20
7- Conclusions	25
8- Bibliografia	27
- Planimetria	28
- Fitxes de registre U.E.	35
- Inventari de materials	38
- Llistat fotogràfic	42

1- INTRODUCCIÓ

El present informe-memòria recull els resultats obtinguts dels treballs de seguiment i control arqueològic preventiu realitzats entre els dies 23 i 27 de novembre de 2009 al Passeig de Picasso núm. 5-21 de la ciutat de Barcelona (el Barcelonès), motivats pel projecte d'arranjament del passeig.

Els treballs són realitzats sota la direcció de l'arqueòleg Daniel Giner Iranzo (CODEX – Arqueologia i Patrimoni) amb el permís de la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya que amb la corresponent resolució autoritzà una intervenció arqueològica preventiva.

Els treballs han estat encarregats i finançats per l'empresa FAUS S.A., promotora de les obres, i s'han dut a terme seguint el Projecte d'Intervenció Arqueològica del Museu d'Història de Barcelona, consistint en el control i seguiment arqueològic de tots aquelles tasques que comportin rebaixos del nivell actual de terres, especialment la realització de rases per la instal·lació d'un tub de drenatge, amb l'objectiu de localitzar i documentar les possibles restes patrimonials que poguessin veure's afectades per l'actuació urbanística.

2- SITUACIÓ GEOGRÀFICA I CONTEXT GEOLÒGIC

L'indret objecte de la intervenció està situat al Passeig de Picasso (Plànol 1), entre els barris de Sant Pere i Santa Caterina i de la Ribera del districte de Ciutat Vella de Barcelona, i presenta unes mesures de 380 m de longitud per 49 m d'amplada. L'alçada sobre el nivell del mar és entorn als 7 metres.

Concretament l'àmbit d'actuació es correspon al llarg de la vorera nord del passeig, entre els núm. 5-21, entre unes coordenades UTM x: 431760 – y: 4582375 i x: 432026 – y: 4582109.

Es tracta d'un indret planer format per rebliments procedents de l'enderroc de l'antic barri de Ribera i de la Ciutadella Borbònica, que modifiquen l'antic relleu de la zona.

Vista aèria de l'àmbit d'intervenció entre el Mercat del Born i el Parc de la Ciutadella.

Actualment l'espai té una funció de via pública, parcialment enjardinada amb plataners i palmeres al seu extrem oest, i el marc urbà en el que queda definida

aquesta zona està articulat en relació al Parc de la Ciutadella, el més extens dels de Barcelona amb 17,43 ha, que des de la seva construcció a l'any 1888 amb disseny de Josep Fontserè ha esdevingut un dels principals referents dels espais verds de la ciutat.

El Barcelonès, format per cinc municipis amb Barcelona com a capital, té una superfície comarcal de 143,07 km², molt per davall territorialment de qualsevol altra comarca catalana. Des del punt de vista demogràfic, el Barcelonès, segons el cens del 1991, té 2.302.137 habitants, amb una densitat de 16.091 hab./km², segons el qual li correspon, a ella sola, el 38% de tot el poblament català. Comprèn el territori estès entre la Mediterrània i la Serralada Litoral, en el tram conegut per serra de Collserola, o sigui entre els estrets de Martorell i de Montcada, per on els rius Llobregat i Besòs, respectivament, s'encaminen finalment a la mar.

Des del punt de vista de la morfologia, és fàcil d'identificar, al Barcelonès, dues grans unitats: la serra de Collserola i el Pla de Barcelona, tot i que convé veure, en cadascuna d'aquestes unitats, diverses particularitats.

El Pla de Barcelona, obert al mar, limitat per la Serralada i, a migjorn, per la falla que segueix, ran de mar, des de Garraf i el Turó de Montjuïc (173 m), que és el punt més elevat, pels turons dels Ollers, del Tàber, de les Falzies, de la Bota, etc., fins al turó de Montgat, més enllà del Besòs.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-balear, dibuixa el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. La falla també és visible terra endins, en el pla. Si aquest va baixant suaument i d'una manera regular des de Collserola, en el punt de contacte entre la ciutat vella i l'Eixample es produeix una ruptura de continuïtat, amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana. De l'esglaó cap a mar ja

no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïns i del corrent litoral.

Així, al Pla es poden distingir tres sectors: el pla inclinat, recobert per una heterogènia coberta sedimentaria; el pla de baix ocupa el sector comprès entre l'esglaó abans mencionat i la mar, on dominen materials al·luvials més fins aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, pels corrents marins. Els turons de ran de mar es formaren en plegar-se els dipòsits marins que, en el Miocè i el Pliocè, s'havien sedimentat sobre el sòcol paleozoic.

Des de l'època romana ençà, la costa del Pla de Barcelona ha anat guanyant terreny a la mar, sobretot a causa dels arrossegaments del Besòs, que s'han afegit als que porta el corrent marí tangencial a la costa, el qual erosiona constantment les terres del Maresme.

La inclinació del Pla orientà clarament la xarxa hidrogràfica, que es fixà, finalment, en funció, també, d'un nivell de base divers. El resultat es que es poden agrupar les dites rieres del Barcelonès en tres grans conjunts: un sector central, un altre a l'est dels serrats menors i un altre que dirigeix les aigües cap al sud-oest de Montjuïc.

El sector del nord comprèn dues parts ben clares. Una la dels torrents que porten les seves aigües directament al Besòs i, al llarg dels segles, han contribuït a formar el delta d'aquest riu. Són el torrent d'en Campanyà, el torrent de Pujolet o d'en Claris, el torrent de Sant Andreu (de tanta importància en la fixació de les comunicacions antigues), el torrent de Parellada, que baixa del Forat del Vent i del turó de la Peira, el torrent de l'Estadella, etc. Però, sobretot, aquest sector del nord de la ciutat és presidit per la riera d'Horta.

3- CONTEXT HISTÒRIC

L'indret on s'ha dut a terme la intervenció s'inclou en una Zona d'Interès Arqueològic i d'alt valor històric.

Època romana

En aquest període, l'indret que ens ocupa es trobava fora de la muralla de la *Colonia Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino*. El territori al voltant d'aquesta colònia s'articulava a partir de les vies de comunicació i s'estructurava d'acord amb els paràmetres de la centuriació de l'*ager* que envoltava la ciutat.

Un dels principals antecedents arqueològics d'època romana que s'han de tenir en consideració, a l'hora d'analitzar l'evolució històrica d'aquest sector de la ciutat, són la fossilització de les principals vies d'accés a la ciutat com a factor determinant de la posterior evolució de la trama urbana medieval. En aquest sentit cal tenir present l'eix del carrers Bòria-Corders-Carders-Portal Nou, que es correspon amb una de les principals vies d'accés a la ciutat, el ramal de la via Augusta que connectava *Barcino* amb el Maresme i el Vallès, i que travessava la part nord de l'*ager* de la ciutat.

Per altra banda, la majoria de les restes arqueològiques d'època romana que han estat documentades a l'entorn proper de l'indret d'aquest projecte, estan relacionats amb una zones de necròpolis d'època tardorromana, amb l'identificació de diversos punts, propers al traçat de la xarxa viària d'accés a la ciutat, amb una gran concentració d'enterraments, com són els eixos que constitueixen els carrers Carders i Corders, el passeig del Born, carrer de Sta. Maria i Argenteria i l'avinguda de Francesc Cambó i la seva prolongació actual, el traçat del carrer dels Metges i el carrer Montcada.

D'època baix-imperial es documenta una zona de necròpolis relativament propera a l'àmbit d'estudi, que té el seu nucli principal sota l'actual església de

Santa Maria del Mar. En aquest lloc els anys 60 es van excavar un total de 109 enterraments de diferent tipologia (fosa simple, en àmfora, en caixa de teula plana, en doble vessant o de tipus cista). Així mateix també hi ha notícies històriques que recull la historiografia contemporània de la localització d'altres punts d'enterraments d'aquestes mateixes característiques (com per exemple al carrer de l'Espaseria, Sombrerers, Montcada, a la confluència de Corders amb Carders o la placeta de Montcada i d'en Marcús). Aquesta necròpolis es troba documentada des dels límits de la antiga muralla de la ciutat romana, al llarg del carrer Argenteria fins al passeig del Born arribant a l'edifici del mercat, seguint possiblement la línia que ens marcava el traçat d'un antic camí que aniria des de la ciutat a la zona marítima.

Època tardoantiga-altmedieval

A l'entorn immediat del solar objecte del present informe s'hi localitzen diversos punts on s'han documentat zones de necròpolis d'època tardoantiga i alt medieval, que s'emplacen a l'entorn immediat de la xarxa viària. La profusa ocupació de gran part d'aquest sector NE del territori de la ciutat per zones de necròpolis, especialment a partir del baix imperi, esdevé un dels principals antecedents que posen de manifest l'evolució que aquesta ha experimentat, des d'època romana fins als nostres dies. Així mateix, el conjunt d'aquestes zones de necròpolis evidencien l'existència d'un important poblament en aquest període per a la ciutat de *Barcino* i el seu territori.

El conjunt de tots aquests punts del sector NE de la ciutat, on s'han localitzat enterraments, posen de manifest una clara ocupació d'aquesta part del territori del *suburbium* de la ciutat. A la vegada que es constata una gran zona de necròpolis que, sense dubte, es correspondria amb la principal area d'enterrament tant de la ciutat de *Barcino* com del seu territori.

La situació dels punts on s'han localitzat una gran part d'aquests enterraments s'emmarquen al voltant de l'eix viari que es correspon amb el traçat dels carrers

Boria-Corders-Carders-Portal Nou (com els documentats al carrer Carders, de l'Hort de la Fonda a les places Sant Agustí Vell i de Sant Cugat del Rec, o els de l'antiga església de Sant Cugat del Rec al carrer Princesa). Amb tot, entre aquest cal fer referència a una gran àrea de necròpolis que s'estén al voltant de la actual avinguda Francesc Cambó i l'obertura de la seva prolongació i alguns dels carrers propers (com el dels Mercaders, plaça de les Beates, dels Metges, de Sant Pere Més baix o al solar del mercat de Santa Caterina). La distribució d'aquest punts semblaria indicar, però, que aquesta necròpolis no abastaria tota la superfície d'aquesta àmplia zona, sinó que s'articularia a partir de diversos elements de referència com podrien ser: el precedent de la necròpolis alt imperial que seguia el vial principal cap al nord, la xarxa de camins secundaria estructurats a partir d'aquests o, també, els primers indrets on es bastiren el primitius centres de culte.

A l'entorn immediat de l'indret que ens ocupa, a tocar del carrer del Comerç s'hi ha localitzat una zona de necròpolis d'època tardo-antiga i alt medieval. Es tracta, sense dubte del referents més tardans i alhora més orientals del conjunt de zones d'enterrament que fins aquest moments s'ha documentat.

Així mateix, els resultats dels treballs de recerca arqueològica també han permès documentar restes materials de l'ocupació humana d'aquest territori, en relació a l'època romana i a l'antiguitat tardana. Es tracta de diverses estructures corresponents al desenvolupament de l'activitat agrícola i manufacturera que es localitzava en aquest àrea NE de la ciutat.

En termes generals es pot considerar que es a partir de l'articulació territorial d'aquets sector de la ciutat, endegat a partir de l'ocupació romana, el que definirà i assentarà els antecedents de la pròpia evolució històrica d'aquesta part del territori. Aquesta estructuració perdurarà i, a la vegada, serà determinant en la pròpia evolució i desenvolupament de la trama urbana d'època medieval.

Època medieval

El creixement urbà que experimentà la ciutat de Barcelona en època medieval es deu, essencialment a un procés iniciat a finals del segle X i que es considera finalitzat vers el segle XV, amb el tancament del segon recinte murat d'època medieval. Aquest desenvolupament de la trama urbana es portarà a terme a partir d'una progressiva ocupació del territori del *suburbium* que envoltava el recinte de la *Barcino* romana, ampli territori que es situa al voltant de la ciutat i es caracteritzava pel seu marcat caire rural i, a la vegada, per ser una zona ocupada, essencialment, per nombrosos camps i horts.

La gènesi d'aquesta transformació urbana del territori que envolta a la ciutat, té l'origen en l'aparició i posterior evolució d'uns primers nuclis d'hàbitat emplaçats fora muralla, que s'identifiquen com *burgs*. El desenvolupament del conjunt d'aquests nuclis habitats esdevindran essencials en la configuració de la trama urbana de la ciutat medieval. Tot i que les primeres referències que denoten un cert creixement d'aquests nuclis daten de la segona meitat del segle X, l'entorn proper de la ciutat al que s'integren es caracteritzarà, fins ben entrat el segle XI, per predominar-hi un paisatge eminentment rural.

En relació al sector de la trama urbana que ens ocupa, aquest quedava emplaçat dins de la divisió de la ciutat medieval que es corresponia amb el *quarter de Mar*. Divisió territorial amb el que s'identificarà, a partir del segle XIV, la part de la ciutat que s'estenia vers el sector nord occidental.

El desenvolupament de la trama urbana d'aquest sector de la ciutat, es va articular a partir de la influència que van exercir tres grans importants centres religiosos, que s'emplaçaven en aquest àmbit territorial; com foren el monestir de Sant Pere de les Puel·les (segle X), el convent de Santa Caterina (XIII) i el convent de Sant Agustí Vell (XIII). Aquests centres actuaren com a catalitzadors i, alhora, dinamitzadors del procés de creixement urbà del seu entorn proper.

A partir del segle XI es referencien les primeres evidències que permeten constatar l'existència d'un petit nucli habitat sorgit a redós de les dependències primerenques del monestir de Sant Pere de les Puel·les. Es tracta de diversos habitatges que quedaven envoltats d'horts i vinyes i que, amb tota seguretat, cal vincular al paper d'atracció que van influir les esglésies sobre els nouvinguts. Tot i així, el sector superior d'aquest quarter es caracteritzarà, al llarg d'aquests primers moments de l'ocupació del *suburbium*, per un accentuat aspecte rural i una gran activitat agrícola; a diferència de la dinàmica de creixement que s'ha documentat en relació a d'altres *burgs* emplaçats a la resta dels quadrants de la ciutat, durant aquest mateix període.

Amb tot, tal i com s'ha evidenciat a la resta dels *suburbium* de la ciutat, no serà fins a mitjans del segle XII que aquest procés d'expansió urbana assolirà una entitat considerable. Els seus resultats foren determinants, en molts casos, per establir les bases que comportà la definició de la futura trama urbana de la ciutat medieval. És a partir d'aquest període -segona meitat del segle XII- que els nuclis formats a redós de les esglésies de Sant Pere de les Puel·les i de Santa Maria del Mar, s'articularen les anomenades Vilanova de Sant Pere i la Vilanova del Mar. D'acord amb aquests plantejaments, la singularitat històrico-arqueològica del barri de Sant Pere i Santa Caterina també es fa palesa per la transcendència que va assolir des del segle XII la definició, consolidació i evolució de la l'anomenada Vilanova del Mar, compresa entre l'actual carrer de la Bòria i l'antic front marítim i propera a l'àmbit d'actuació. A partir de mitjans del segle XII es portarà a terme l'obertura i urbanització de nous carrers, com el carrer Montcada, Flassaders, Banys Vells, que posen de manifest la rellevància i singularitat que assoleix, des de aquest moment, aquest sector de la ciutat.

Pel que fa a l'indret objecte d'estudi d'aquest document es tracta d'una zona d'hortes emplaçada a redós del vall de la muralla i de les dependències conventuals de Sant Agustí. A partir de la documentació gràfica que

proporciona els gravats de les plantes de la ciutat es pot apreciar com es delimita una àmplia superfície en aquesta part de la ciutat que s'identifica amb horts.

Època Moderna

Tota aquesta part nord oest de la ciutat de Barcelona es va constituir, ja des d'època medieval, com un dels focus més populosos i actius de la urbs. Aquesta activitat es reflecteix, sens dubte en el propi creixement i articulació de la trama urbana, articulada en segles precedents. En aquest sentit, cal fer referència a les transformacions urbanístiques que es portaran a terme a partir de segle XVI, com obres de millora del port que facilitaren la compactació de terres, es va desmuntar la vella muralla i se'n va construir una altra més avançada. En els nous terrenys guanyats es van construir edificis per a serveis públics i es van obrir nous carrers i espais de treball que, en gran mesura van descongestionar el vells barris limítrofs, entre ells el de la Ribera.

Amb tot, la gran transformació urbanística que experimenta aquesta part de la ciutat fou conseqüència directa del final de la Guerra de Successió, l'any 1714. Com a evidència material de l'aplicació del Decret de Nova Planta promulgat es va projectar i executar la construcció d'una ciutadella militar que pogués defensar i, a la vegada, sufragar, qualsevol revolta armada de la ciutat. El projecte es va encarregar al enginyer Jorge Prospero Verboom. El projecte d'aquesta gran obra contemplava el desmantellament i la desaparició física del barri de la Ribera i del de Sant Pere i Santa Caterina (el 20% del territori de la ciutat).

La nova fortalesa militar, conceptualment, s'ajustava perfectament a la definició de Ciutadella, segons els tractadistes del segle XVIII. Així mateix, aquesta actuació també va comportar altres canvis urbanístics i una densificació de la resta del barri que s'havia preservat. Les noves construccions es

caracteritzaren per la disposició d'arcs entre edificis, per tal de guanyar espai sobre els carrers, a la vegada que també comportava el creixement de l'alçada de les construccions preexistents. Aquest fet comportarà, òbviament, una completa transformació de la fesomia d'aquesta part de la ciutat així com el desmantellament social i econòmic dels barris d'aquest sector de la ciutat. D'altra banda, la construcció d'un recinte fortificat de les característiques i dimensions com el de la Ciutadella, va condicionar la dinàmica del creixement de la trama urbana d'uns barris tan actius com havien estat els que ens ocupen. Restant els dos barris, a partir d'aquest moment, supeditats i hipotecats a les pròpies necessitats i requeriments de l'estratègia militar vinculats a la nova Ciutadella.

Gravat que representa el conjunt oriental del recinte murallat de la ciutat de Barcelona, durant el setge de les tropes borbòniques en l'any 1714.

En aquests sentit una bona mostra de l'evolució que va experimentar aquesta part de la ciutat fou el sector on es localitza l'indret objecte del present informe, espai que queda afectat per l'esplanada que envoltava el recinte de la Ciutadella i, que per tant, estava privat de qualsevol activitat per tal de no interferir els usos militars de la fortificació borbònica.

Època Contemporània

Al segle XIX, una altra vegada seran els canvis polítics els que determinaran la transformació urbanística d'aquest sector de la ciutat. Així, l'ordenació de la trama urbana d'aquesta part de la ciutat, definida en funció de la conjuntura política del segle precedent, viurà ara una nova gran transformació. A partir de la segona meitat d'aquest segle, és quant s'endega la nova política d'obertura de carrers per descongestionar la trama medieval, moment en que Barcelona experimentà una reforma urbanística important. Sens dubte, entre els projectes més emblemàtics cal fer esment de l'enderroc de les muralles que encerclaven la ciutat i el desmantellament l'any 1869, de la fortificació militar de la Ciutadella.

Aquesta reforma va plantejar la remodelació i urbanització de la zona ocupada per la Ciutadella i el seu perímetre. L'enderrocament de totes les estructures i dependències militars de la Ciutadella, ha excepció de la capella, l'arsenal i la Casa del Governador (actual institut Verdaguer), comportà una reordenació urbanística de la gran superfície que aquesta ocupava. Aquest procés d'ordenació urbana s'articulà a partir de la creació de nous carrers i amb una actuació urbanística de l'espai que ocupava l'antiga esplanada, que s'obria entre la ciutat i la Ciutadella.

Tot i així, la configuració que actualment ofereix aquesta part del barri té els seus orígens en la planificació i les transformacions urbanes que es defineixen en funció de la celebració de l'Exposició Universal de l'any 1888. Amb motiu d'aquest esdeveniment es porta a terme una acurat planejament urbanístic de tota la superfície que havia ocupat l'antiga fortalesa militar de la Ciutadella. Aquesta projecció comportà la definició de les grans avingudes que delimitaran aquest sector de la ciutat així com la projecció d'un gran parc que ocuparia la major part dels terrenys on s'aixecava el recinte militar.

És a partir d'aquest moment que l'espai objecte de la present intervenció adquireix la condició de passeig i via pública que conserva fins l'actualitat.

4- ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS

En el decurs dels últims anys s'han realitzat diverses intervencions en aquest sector de la ciutat, els resultats de les quals han aportat noves dades sobre l'evolució de l'ocupació i desenvolupament d'aquesta part de la ciutat.

En aquest sentit, els resultats de les diverses intervencions arqueològiques realitzades, bé al propi Passeig de Picasso, bé a les zones immediates que l'envolten, han permès la documentació de restes que podem agrupar en dos conjunts:

- En primer lloc, aquelles restes que es corresponen al tram urbà d'aquest sector de la ciutat medieval i moderna anterior a l'enderrocament del barri de la Ribera al 1716, així com de les estructures de l'antic sistema defensiu de la ciutat anteriors a l'obra borbònica.

1991: Excavació de la Plaça Comercial dirigida pels arqueòlegs Robert Farré i Dolors Serra, intervenció motivada per la construcció d'un aparcament subterrani en tota l'ària que ocupa la plaça. Com a resultat es va documentar una part important de l'antic barri. Entre les restes més destacades, cal destacar la totalitat del carrer Gensana, un tram del carrer del Joch de la Pilota, del carrer Bonayre i un tram molt petit del Rec Comtal. També es van documentar les cases i tallers que ocupaven l'interior de les illes de cases marcades pels carrers, amb un nivell de conservació de 0.40 m de potència de mitjana pels murs. En els nivells inferiors de la meitat est del jaciment, va aparèixer bona part de la necròpolis baix-imperial que es prolonga al llarg del carrer Argenteria des de l'antiga muralla romana.

1991: Intervenció realitzada a l'interior del parc de la Ciutadella, amb motiu de la construcció d'un gran col·lector d'aigües. La direcció de la intervenció va anar

a càrrec de les arqueòlogues Tona Majó i Emília Pagès. En aquesta intervenció va aparèixer bona part del convent de Santa Clara, algunes edificacions de l'antic barri de la Ribera així com un dels petits baluards situats entre els baluards del Rei i el de la Reina, en el qual es va documentar la porta d'entrada a la ciutadella i les restes d'un petit pont que salvava la fossa.

Març 2001 - abril 2002: Excavació del Mercat del Born sota la direcció de Pere Lluís Artigues Conesa i Antoni Fernández Espinosa (CODEX - Arqueologia i Patrimoni)¹, que va posar al descobert un ampli sector de 8000 m2 del tram urbà de l'antic barri de la Ribera. En total es van documentar total o parcialment 8 illes de cases i 9 carrers (de Na Rodés, dels Ventres, Gensana, Qui va del Born, del Joch de la Pilota, del Bonayre, Abella, Malla i Xucles), trama urbana que s'articula en relació a dos punts importants: el carrer Qui va del Born al Pla d'en Llull (més conegut com a Bornet i una de les entrades a la ciutat de Barcelona més importants) amb un carrer de més de 11 metres d'amplada, totalment empedrat, amb artesans i botigues als dos costats del carrer i el segon punt vertebrador és el rec Comtal, una estructura preexistent a la urbanització del barri a finals del segle XIII de la que es van documentar 72.62 metres de recorregut amb una amplada de 4m.

Juny - setembre 2007: Intervenció al núm. 5 del Carrer Comercial dirigida per l'arqueòleg Antoni Fernández Espinosa (CODEX - Arqueologia i Patrimoni).

Gener - març 2004: Excavació del solar Passeig de Picasso 36-38 sota la direcció de Gemma Caballé Crivillés (Arqueocat SL).

Maig - setembre 2006: Excavació del solar Passeig de Picasso 24bis-30 sota la direcció de Gemma Caballé Crivillés (Arqueocat SL)² amb la

¹ ARTIGUES CONESA, Pere Lluís i FERNÁNDEZ ESPINOSA, Antoni (inèdit)

² CABALLÉ CRIVILLÉS, Gemma (2007), PUJADES I CAVALLERIA, Josep (2007), PUJADES I CAVALLERIA, Josep (2008)

documentació d'una part de la trama urbana del barri baixmedieval de la Ribera de Barcelona i una església conventual de frares de l'ordre de Sant Francesc, coneguts com a menorets, construïda al segle XVII.

Octubre 2006 - gener 2007: Excavació programada al Passeig de Picasso 7-21 – Parc de la Ciutadella, sota la direcció de Miquel Gea Bullich (Actium Patrimoni Cultural SL), intervenció que va permetre documentar les restes que es preserven de l'antic portal de Sant Daniel³, un dels accessos al sector oriental del recinte murallat de la ciutat.

Maig 2008: Intervenció davant dels núm. 3 del carrer de la Ribera, del núm. 2 del carrer Comercial i del núm. 4 del carrer de la Fusina, dirigida per Antoni Fernández Espinosa (CODEX - Arqueologia i Patrimoni).

- En segon lloc podem agrupar aquelles intervencions que han permès documentar estructures corresponents a la Ciutadella militar.

1989: Amb motiu de la construcció del col·lector del passeig central de l'actual parc, els treballs van permetre documentar una seqüència de les estructures de la fortalesa i del seu estat de conservació. D'aquesta actuació en destaca la localització d'una de les portes d'entrada al recinte.

2003: Intervenció subsidiària de les obres de millora al Parc de la Ciutadella, realitzada sota la direcció tècnica de Ariadna Traveset i Civit a l'entorn de les instal·lacions del parc.

2005: Intervenció subsidiària de les obres de millora al Parc de la Ciutadella, realitzada sota la direcció tècnica de Miquel Gea Bullich.

³ GEA BULLICH, Miquel (2008), PUJADES I CAVALLERIA, Josep (2007)

2005: Intervenció realitzada al Passeig Picasso, 7-21 - Jardins de Fontserè i Mestre, sota la direcció tècnica de Francesc X. Morales Garcia.

Aquestes actuacions van permetre documentar estructures de l'antic recinte de la ciutadella militar, documentant-ne la seqüència estratigràfica de la zona, així com restes dels edificis construïts amb motiu de l'exposició de 1888.

Així mateix, també s'han de tenir present dos actuacions més recents que també han aportat noves dades sobre les estructures del conjunt de la fortalesa militar, com són, la que es portà a terme a començament de l'any 2006, sota la direcció tècnica de Rony José Castillo Gómez, i un altra a l'any 2007, que correspon a la segona fase de l'anterior, sota la direcció de Miquel Gea Bullich. Aquestes actuacions han permès documentar l'abast i l'entitat d'un dels baluard de la ciutadella militar.

Finalment s'ha de mencionar la intervenció realitzada l'agost de 2009, motivada pel *Projecte de construcció de la nova instal·lació dels dracs de Komodo* dins del Parc Zoològic, dirigida per l'arqueòleg Francesc Antequera Devesa (Codex Arqueologia i Patrimoni), a la que es va posar al descobert una part de les possibles fonamentacions del Palau de la Indústria de l'Exposició Universal de 1888.

5- METODOLOGIA

D'acord amb el que marcava el projecte de l'obra es va efectuar una rasa al llarg de la part central de la vorera nord del passeig, amb unes mesures de 0'40 m d'amplada per 350 m de longitud i 0'50 m de fondària.

La rasa, que presenta una orientació nord-oest–sud-est, es va fer mecànicament amb una màquina retroexcavadora sota seguiment arqueològic.

En aquest sentit cal senyalar que una part del traçat de la rasa ja hi era realitzada i, fins i tot, recoberta la zona amb sauló al moment de començar els treballs de control arqueològic (veure Plànol 1), raó per la qual aquesta part dels treballs es va desenvolupar sense el corresponent seguiment.

En relació a la documentació de restes s'ha utilitzat el sistema desenvolupat per E. C. Harris, assignant un número de Unitat Estratigràfica (U.E.) a cada estrat, estructura, retall o interestrat. La sistematització de les U.E. s'ha realitzat mitjançant la realització de fitxes per cadascuna d'elles.

Tanmateix, s'ha procedit a la corresponent documentació fotogràfica de les restes descobertes. Aquestes porten el mateix codi que la ceràmica i, a més, el número d'inventari fotogràfic.

La documentació gràfica de la intervenció ha estat completada amb el dibuix en planta de les estructures aparegudes a escala 1:20.

Finalment, el material ha estat marcat amb la sigla del jaciment (116/09) i el número de la U.E.

6- DESCRIPCIÓ DELS TREBALLS I RESULTATS OBTINGUTS

Per començar cal recordar, com s'ha mencionat a l'apartat de metodologia, que una bona part del traçat de la rasa (aproximadament un terç de la seva longitud total) ja hi era realitzada i, fins i tot, recoberta la zona amb sauló al moment de començar els treballs de control arqueològic (veure Plànol 1), raó per la qual aquesta part dels treballs es va desenvolupar sense el corresponent seguiment arqueològic.

Pel que fa als treballs que s'han realitzat sota seguiment arqueològic, en primer lloc es va realitzar allà on encara es conservava un rebaix general de la capa de sauló compactat U.E. 100, d'uns 30 cm de grossor, que formava l'actual nivell de pavimentació del passeig.

Vistes dels treballs de rebaix del nivell superficial de sauló del passeig.

Per sota s'hi troba també de forma general un estrat U.E. 101 marró de textura solta amb abundant presència de materials constructius.

És en aquest estrat en el qual es va a excavar una rasa al llarg de la part central de la vorera nord del passeig, amb unes mesures de 0'40 m d'amplada per uns 350 m de longitud i 0'50 m de fondària.

Cal senyalar que l'estrat U.E. 101 ja es troba travessat per diverses estructures (cables, canonades, col·lectors, suports de mobiliari urbà, etc.) en relació als serveis actuals del passeig (fanals, font i rec), algunes de les quals apareixen fins a més de mig metre de fondària.

Diversos serveis contemporanis localitzats: coberta de cable elèctric, caixa de formigó de col·lector de desguàs i suport de formigó de cartell.

Com ja s'ha dit, l'estrat U.E. 101 presenta una gran quantitat de materials constructius de tipus tradicional (pedres, morter de calç, maons de tipus massís, fragments de rajoles, etc.) resultant semblant a un nivell d'enderroc.

A més a més el seguiment de l'excavació de la nova rasa a l'estrat U.E. 101 va permetre recuperar abundant material ceràmic, especialment fragments de plats i escudelles de blava catalana amb decoracions dels estils d'orles diverses, de la corbata i, com a materials més moderns, amb decoracions de la

ditada i de la botifarra, el que ens situaria en una cronologia⁴ de principis del segle XVIII.

Vistes dels treballs d'excavació mecànica de la rasa.

Per una banda, al llarg dels 200 m a l'extrem sud-est de la rasa, aquesta finalitza la seva fondària sense que aquest estrat d'enderroc hagi estat exhaurit.

Per l'altra, al llarg dels altres 150 m a l'extrem nord-oest de la rasa, es va poder documentar un estrat de sorra U.E. 102, que apareix just al fons de la rasa a mig metre de fondària i que, per tant, no va ser excavat.

La limitació de la informació arqueològica obtinguda a partir dels treballs motivats per l'obra fa que, sigui difícil establir si aquest nivell de sorra correspon a una aportació natural o antròpica.

Només es va poder documentar la presència d'estructures arqueològiques en un punt situat a l'extrem sud-est de la rasa on, per la necessitat d'evitar un conjunt de serveis actuals, es va aprofundir uns 20 cm més en la fondària de la rasa.

⁴ BATLLORI i LLUBIÀ (1974), CASANOVAS i LLAMAZARES (2005)

D'aquesta forma, cobert pel nivell d'enderroc U.E. 101, es va poder documentar parcialment un mur U.E. 103 construït en obra de maçoneria de pedres (mitjanes i irregulars) i maons massissos lligats amb morter de calç.

El mur creua la rasa amb una orientació est-oest i presenta una amplada de 65 cm. Es documenta a partir d'unes cotes superiors entre els 6,42 i 6,19 msnm fins a una fondària màxima de 5,99 msnm, sense que ni el mur U.E. 103 ni l'enderroc U.E. 101 que es lliura als seus paraments hagin estat finalitzats.

Vistes des del nord i des del sud del mur U.E. 103.

Una vegada descoberta i ben documentada, aquesta estructura va ser protegida cobrint-la amb geotèxtil.

Vista des del nord del mur U.E. 103 protegit amb geotèxtil.

Després, una vegada excavada la rasa, es va cobrir amb geotèxtil i per dins va ser col·locada la nova canonada. A continuació la rasa va ser reomplerta amb pedres petites, excepte la zona al voltant del mur descobert U.E. 103 que va ser reomplerta amb formigó.

Finalment, es va cobrir amb geotèxtil la totalitat de la superfície del passeig i, per sobre, es va estendre una nova capa d'uns 30 cm de sauló que va ser compactat per tal de constituir el nou nivell de pavimentació del passeig, a excepció del xamfrà nord-oest on es va estendre una capa de formigó com a preparat de les noves llambordes de la vorera.

Vistes dels treballs de recobriment del passeig amb sauló i formigonat del xamfrà nord-oest.

Una vegada arribats a aquest punt, i finalitzats els treballs que comportaven rebaixos del nivell de terra, es van donar per finalitzats els treballs del seguiment arqueològic.

7- CONCLUSIONS

Els treballs de seguiment arqueològic preventiu al Passeig de Picasso núm. 5-21 de la ciutat de Barcelona realitzats entre els dies 23 i 27 de novembre de 2009 han donat un resultat positiu quant la documentació de nivells i estructures arqueològiques.

- Sembla que de forma general i sobretot a la meitat sud-est del passeig es troba un nivell d'enderroc similar al documentat a altres excavacions de solars propers com el del Mercat del Born, amb abundant presència de materials constructius de característiques tradicionals i de materials ceràmics datables a principis del segle XVIII, que identifiquem com a corresponent a l'enderroc de l'antic barri de La Ribera al 1716 per donar pas a la construcció de la Ciutadella militar.

Aquest nivell d'enderroc presenta una potència de més de mig metre de fondària sense que aquesta hagi estat exhaurida a tota la meitat sud-est del passeig, mentre que a l'extrem nord-oest cobreix un nivell de sorres de platja.

- Només a l'extrem sud-est de la rasa va estar localitzat, cobert pel nivell d'enderroc, part d'un mur en obra de maçoneria de 65 cm d'amplada, amb orientació est – oest, entre unes cotes superiors de 6,42 i inferiors de 5'99 msnm.

Interpretem aquest mur com una estructura corresponent a les edificacions de l'antic barri enderrocades l'any 1716 i, si atenem tant al seu grossor com a la superposició de l'antic tramat urbà amb l'actual (Plànol 2), més concretament correspondria al mur de façana nord de la illa de cases que delimitava per l'oest la Plaça del Born.

Donat que no es va trobar la finalització inferior tant del mur com del nivell d'enderroc que es va lliurant als seus paraments, sembla lògic preveure que sota d'aquest es pugui trobar també conservats els nivells de pavimentació, com ha succeït en d'altres excavacions de solars propers, així com altres murs i estructures de l'antic barri al llarg de l'extensió del passeig.

- Per altra banda s'ha de destacar que no s'ha documentat cap mena de nivell o estructura que poguéssim relacionar amb la Ciutadella militar, apareixent directament les restes de cronologia anterior, el que fa pensar en la realització de treballs de desenrunament i rebaix del nivell del terra en aquesta zona posteriors a l'enderroc de la fortalesa.

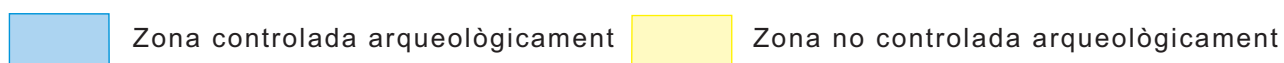
8- BIBLIOGRAFIA

- ARTIGUES CONESA, Pere Lluís i FERNÁNDEZ ESPINOSA, Antoni (inèdit): *Memoria de la intervenció arqueològica en "L'Antic Mercat del Born" de Barcelona*.
- BATLLORI I MUNNÉ, Andreu i LLUBIÀ I MUNNÉ, Lluís M^a. (1974): *Cerámica decorada catalana*, Ed. Vicens-Vives, Barcelona.
- CABALLÉ CRIVILLÉS, Gemma (2007): La intervenció arqueològica al Passeig Picasso, 24-30 de Barcelona: localització d'una església i una part del barri baixmedieval de la Ribera de Barcelona, *III Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya*, Sabadell, pp. 258-267.
- CASANOVAS, M^a. Antonia i LLAMAZARES, Max (2005): *El descobriment de la ceràmica catalana a les col·leccions privades. Segles XIV-XVII*, Fundació Francisco Godia, Barcelona.
- GEA, Miquel (2008): El portal de Sant Daniel. Darreres troballes arqueològiques al parc de la Ciutadella, a *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona núm. 4*, Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona, Barcelona, pp. 116-136.
- PUJADES I CAVALLERIA, Josep (2007): Balanç anual de l'activitat arqueològica a la ciutat (2006). Passeig de Picasso, 24bis-30, a *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona núm. 3*, Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona, Barcelona, pàg. 207.
- PUJADES I CAVALLERIA, Josep (2007): Balanç anual de l'activitat arqueològica a la ciutat (2006). Passeig de Pujades, 10-20 / passeig de Picasso, 7-21 – parc de la Ciutadella - portal de Sant Daniel, a *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona núm.º 3*, Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona, Barcelona, pàg. 210.
- PUJADES I CAVALLERIA, Josep (2008): Balanç anual de l'activitat arqueològica a la ciutat (2007). Passeig de Picasso, 24b-30, a *Quaderns d'Arqueologia i Història de la Ciutat de Barcelona núm. 4*, Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona, Barcelona, pp. 194-195.

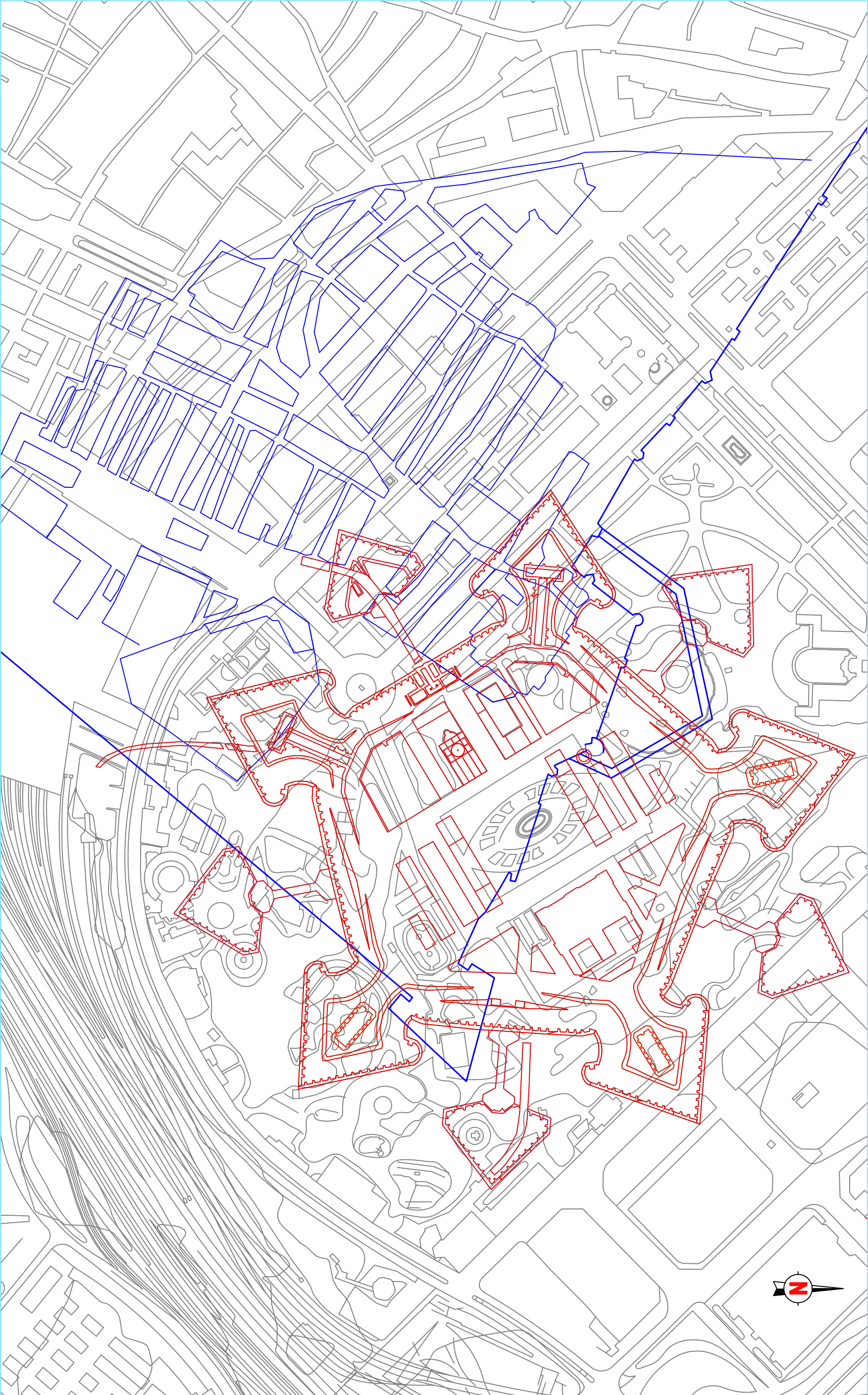
Planimetria

- LLISTAT PLANIMÈTRIC

- Plànol 1 Situació del solar i àmbit d'actuació.
- Plànol 2 Superposició dels tramats urbans antics i actual del barri de La Ribera i de la Ciutadella.
- Plànol 3 Situació de les restes (1:250).
- Plànol 4 Planta del mur U.E. 103 (1:20).
- Plànol 5 Superposició de les restes sobre els tramats urbans antics i actual del barri de La Ribera i de la Ciutadella (1:250).

 CODEX Arqueologia i Patrimoni	INTERVENCIÓ	NOM PLÀNOL	ESCALA:	PLÀN.
	Passeig de Picasso (Barcelona) 116/09	Situació del solar	0 300 m	1

Trama urbana actual

Trama urbana 1716

Ciudadella

DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA

Daniel Giner

AUTOR

Daniel Giner

OCODEX

ARQUEOLOGIA I PATRIMONI

DIN A3

Escala: 1:3000

INTERVENCIÓ

Pg. Picasso 5-21 codi: 116/09
Barcelona (Barcelonès)

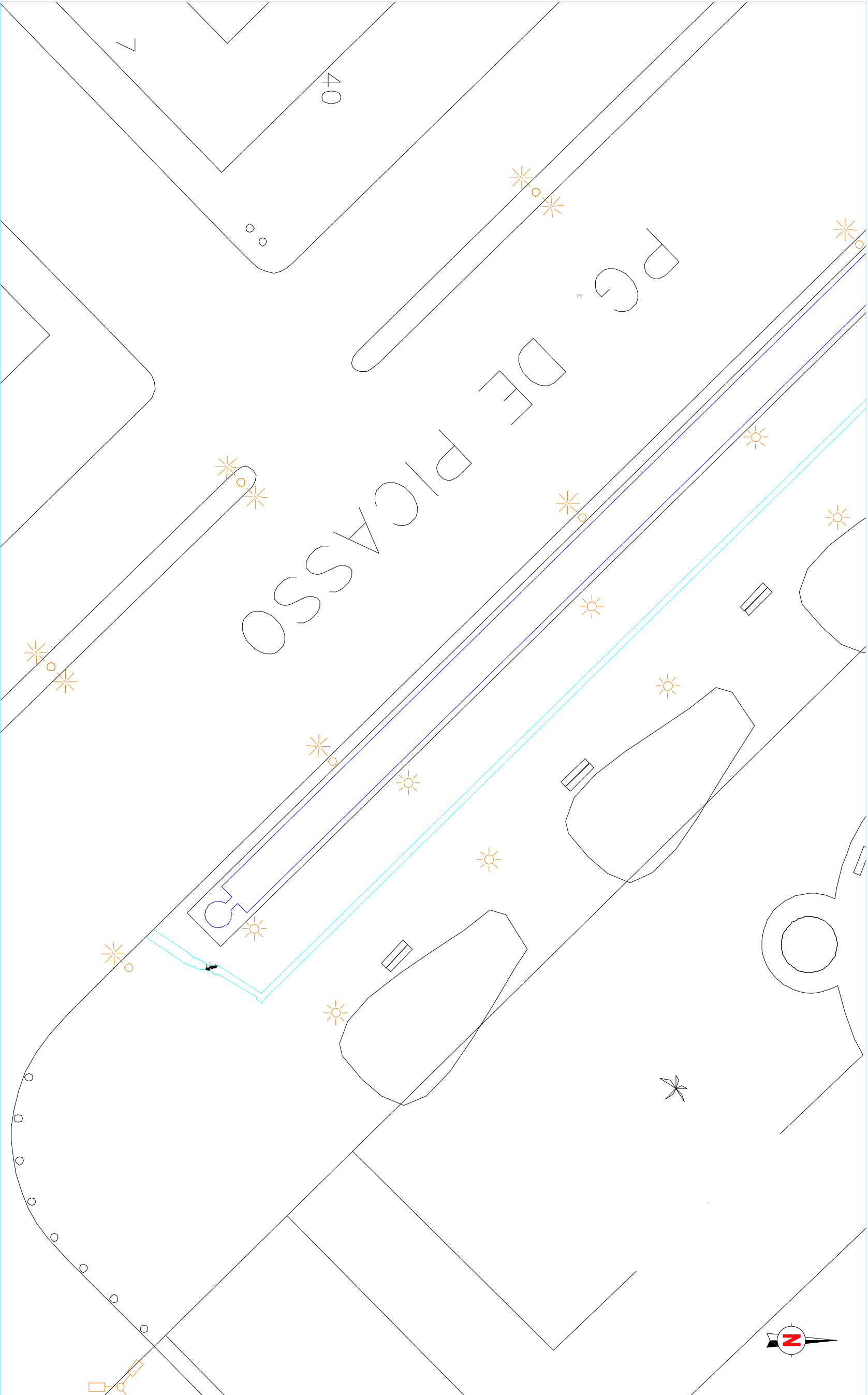
NOM DEL PLÀNOL

Superposició dels trams urbans
antig i actual del barri de la Ribera
i de la Ciudadella

Data: Setembre 2010

Núm.

2

DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA

Daniel Giner

AUTORS

Mario Granollers

DIN A3 Escala: 1:250

INTERVENCIÓ

Pg Picasso 5-21 codi: 116/09
Barcelona (Barcelonès)

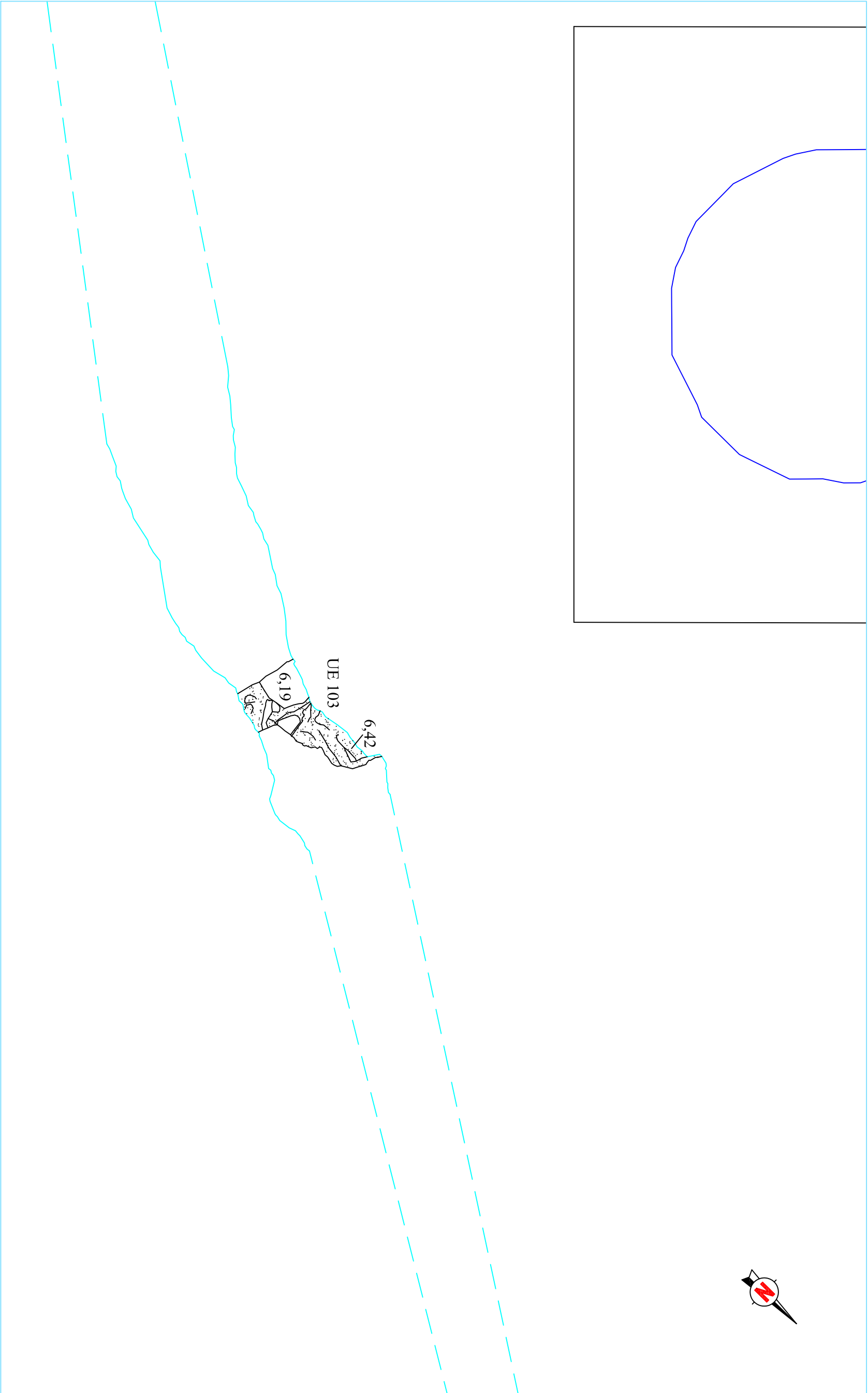
NOM DEL PLÀNOL

Plànol de situació

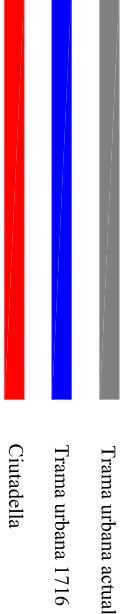
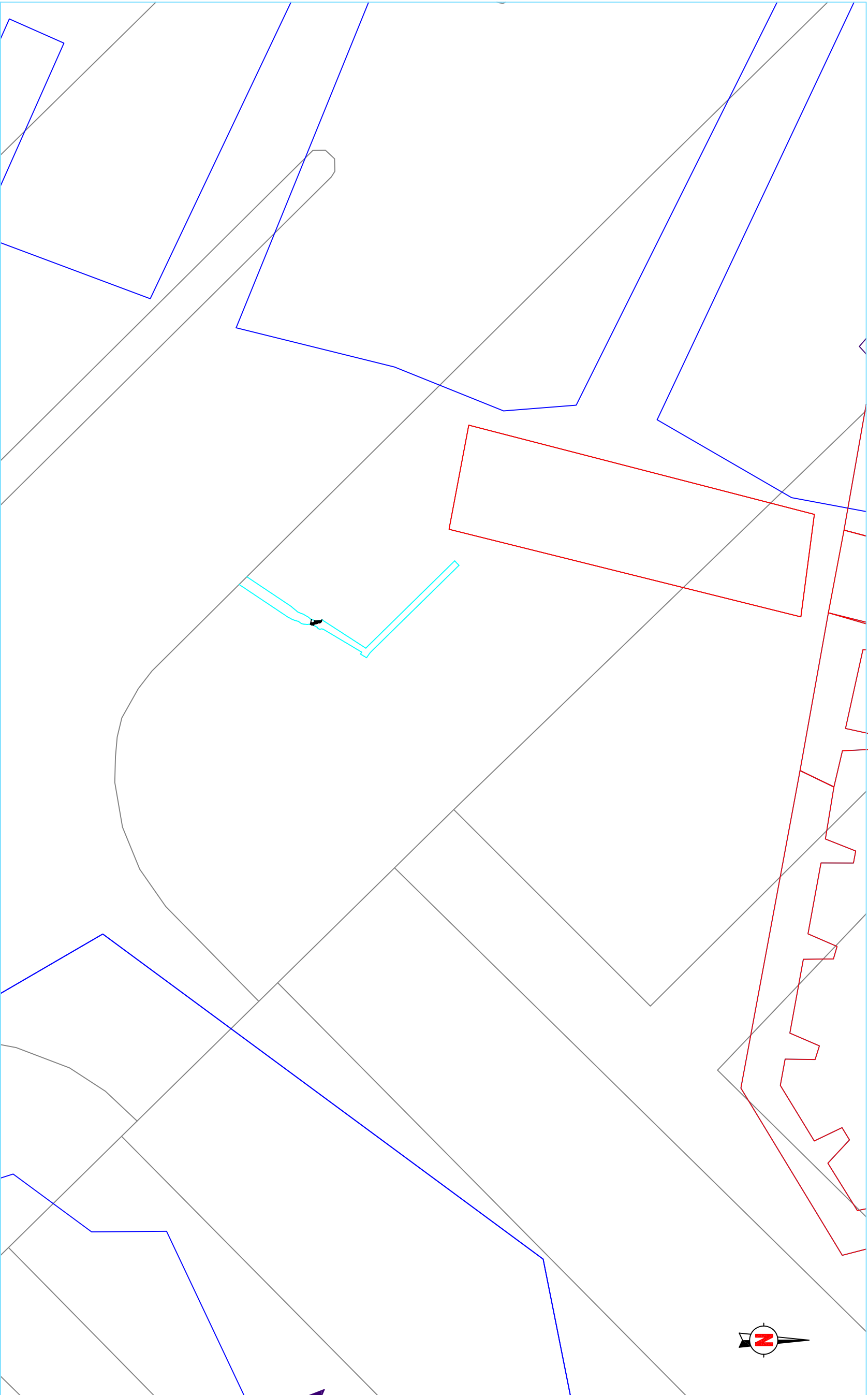
Núm.

3

Data: Desembre 2009

DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA			
Daniel Giner			
AUTORS			
Mario Granollers			
 ARQUEOLOGIA I PATRIMONI	INTERVENCIÓ	NOM DEL PLÀNOL	Núm.
	Pg Picasso 5-21 codi: 116/09 Barcelona (Barcelonès)	Planta del mur UE 103	4
DIN A3	Escala: 1:20		Data: Desembre 2009

DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA

Daniel Giner

AUTOR

Daniel Giner

DIN A3 Escala: 1:250

INTERVENCIÓ

Pg Picasso 5-21 codi: 116/09
Barcelona (Barcelonès)

NOM DEL PLÀNOL

Superposició de les restes sobre els
tramats urbans antic i actual del barri
de la Ribera i de la Ciutadella

Data: Setembre 2010

Núm.

5

Fitxes de registre U.E.

Definició UE	Textura	Composició	Sector	Zona	UE	100
Estrat	Compacta	Geològica	Sauló			
Relacions Físiques	Color	Orgànica				Foto. Plan.
	Marró	Artificial				017
Igual a			Datació	Criteri datació		042
Cobreix	Cobert per		Contemporània			
101						
Farceix	Farcit per		Interpretació			
			Paviment de sauló compactat del passeig.			
Talla	Tallat per		Observacions			
Es recolza	Se li recolza					
Es lliura	Se li lliura		Afecció	Si	Tipus	
			No			%

Definició UE	Textura	Composició	Sector	Zona	UE	101
Estructura	Solta	Geològica				
Relacions Físiques	Color	Orgànica				Foto. Plan.
	Marró	Artificial	Material constructiu, ceràmica			009
Igual a			Datació	Criteri datació		010
Cobreix	Cobert per		1716			011
102-103	100					012
Farceix	Farcit per		Interpretació			013
			Nivell d'enderroc de l'antic barri de La Ribera			014
Talla	Tallat per		Observacions			015
						017
Es recolza	Se li recolza					018
						019
Es lliura	Se li lliura		Afecció	Si	Tipus	020
			No			021
						022
						023

Definició UE	Textura	Composició	Sector	Zona	UE	102
Estrat	Solta	Geològica	Sorra			
Relacions Físiques	Color	Orgànica				Foto. Plan.
	Groc	Artificial				
Igual a			Datació	Criteri datació		
Cobreix	Cobert per					
	101		Interpretació			
Farceix	Farcit per		Nivell de sorres de platja.			
Talla	Tallat per		Observacions			
Es recolza	Se li recolza					
			Afecció	Si	Tipus	
Es lliura	Se li lliura		No			%

Definició UE		Textura	Composició	Sector	Zona	UE	103
Estructura			Geològica				
Relacions Físiques		Color	Orgànica			Foto. Plan.	
			Artificial	Pedres, maons, morter de calç.			
Igual a Cobreix Farceix Talla Es recolza Es lliura		Cobert per 101 Farcit per Tallat per Se li recolza Se li lliura	Datació Med./Mod. -1716		Criteri datació 		
		Interpretació Mur de façana d'illa de cases de l'antic barri de La Ribera.					
		Observacions Orientació est - oest.					
		Afecció Si No		Tipus %			
						056 057 058 059 060 061 062 063 064 065 066 067 068 069	3 4

Llistat de materials

INVENTARI DE MATERIALS

Secció d'Arqueologia-Museu d'Història de la Ciutat

Num. Intervenció: 116/09

Jaciment: Passeig de Picasso 5-21

Districte

Carrer

Parcel·la

Data

Àrea:

Sector:

Àmbit:

UE: 101

Num. Frag.	Class.	Def.Fragm.	Tipo.	Tècnica	Pasta	Decoració		Acabats		Observacions	
						Int.	Ext.	Int.	Ext.		
2	14002	FO		TO	AO						
3	14002	SF		TO	AO						
1	14002	VO		TO	AO						
1	14003	VO		TO	AO			VI			
2	14003	NA		TO	AO			VI	VI		
3	14003	NA		TO	AO				VI		
1	14003	BE		TO	AO				VI		
33	14003	SF		TO	AO			VI			
9	14003	SF		TO	AO			VI	VI		
7	14003	SF		TO	AO				VI		
1	14003	VO	BAC	TO	AO			VI			
1	14003	BR	CAT	TO	AO				VI		
2	14003	VO	GER	TO	AO			VI			
5	14003	VO	GIB	TO	AO			VI			
1	14003	VO	GRE	TO	AO			VI			
1	14003	VO	OLL	TO	AO			VI			
1	14003	VO	OLL	TO	AO			VI			
1	14003	VO	PAT	TO	AO	AG		VI		groc, verd i marró	
1	14003	VO	PAT	TO	AO			VI		plat de foc	
1	14003	VO	PAT	TO	AO			VI		plat girador	
1	14003	VO	TAP	TO	AO			VI	VI		
1	14003	VO	TUP	TO	AO			VI	VI		
1	14005	FO		TO	AR						
1	14005	NA		TO	AR						
1	14005	SF		TO	AR						
4	14100	SF		TO	AO			VI	VI		
1	14100	FO	TAS	TO	AO			VI	VI		
1	14102	FO		TO	AO	PI		VI			
1	14102	FO		TO	AO	PI		VI		amb peu	
1	14102	SF		TO	AO	PI		VI	VI		
1	14102	SF		TO	AO	PI		VI			
3	14103	VO		TO	AO	PI		VI	VI		
1	14103	VO		TO	AO		PI	VI	VI		

Àrea:

Sector:

Àmbit:

Num. Frag.	Frag.	Class.	Def.Fragm.	Tipo.	Tècnica	Pasta	DECORACIÓ		ACABATS		Observacions
							Int.	Ext.	Int.	Ext.	
5	14103	FO			TO	AO	PI		VI	VI	
50	14103	SF			TO	AO	PI		VI	VI	
1	14103	SF			TO	AO		PI	VI	VI	
2	14103	VO		Benltera	MO	AO		PI	VI	VI	
2	14103	FO		ESC	TO	AO	PI		VI	VI	
1	14103	FO		ESC	TO	AO	PI	PI	VI	VI	
4	14103	VO		PDA	TO	AO	PI		VI	VI	
5	14103	FO		PDA	TO	AO	PI		VI	VI	
2	14104	OR		EOR	TO	AO	PI		VI	VI	
1	14104	PS		ESC	TO	AO	PI		VI	VI	
1	14104	VO		ESC	TO	AO	PI		VI	VI	
1	14104	FO		ESC	TO	AO	PI		VI	VI	
1	14104	VO		PAT	TO	AO	PI		VI	VI	
2	14104	VO		PDA	TO	AO	PI		VI	VI	
1	14105	FO		PDA	TO	AO	PI		VI	VI	
1	14112	VO			TO	AO	PI		VI	VI	blau i ocre
1	14119	VO		PDA	TO	AO	PI		VI	VI	
2	14119	SF		PDA	TO	AO	PI		VI	VI	
2	14120	FO			TO	AO	PI		VI	VI	
1	14120	FO		ESC	TO	AO	PI		VI	VI	
11	14120	VO		PDA	TO	AO	PI		VI	VI	
1	14120	FO		PDA	TO	AO	PI		VI	VI	Motiu de la dona
1	14120	VO		SEV	TO	AO	PI		VI	VI	
1	14129	SF			TO	AO	PI		VI	VI	Pollicroma: blau, ocre i verd
1	14200	FO			TO	AO	PI		VI	VI	
2	14200	SF			TO	AO	PI		VI	VI	
1	14200	OR		EOR	TO	AO	PI		VI	VI	
1	14200	FO		ESC	TO	AO	PI		VI	VI	
1	14208	OR		EOR	TO	AO	PI		VI	VI	
1	14252	SF			TO	AO	PI		VI	VI	
1	14305	SF			TO	AO	PI		VI	VI	blau beretino
1	14305	VO		PAT	TO	AO	PI	PI	VI	VI	blau sobre blanc
1	14305	VO		PAT	TO	AO	PI		VI	VI	blau sobre blau
1	14305	FO		PAT	TO	AO	PI		VI	VI	
1	14305	VO		PAT	TO	AO	PI		VI	VI	blau beretino
1	14305	FO		PAT	TO	AO	PI	PI	VI	VI	blau beretino
1	15000	PS		DCT					RU		retallat sobre fragment de teula
1	50030	SF			MO	AO		PI		VI	a la trepa
5	50033	VO			MO	AO		PI		VI	

Num. Frag.	Class.	Def.Fragm.	Tipo.	Tècnica	Pasta	DECORACIÓ		ACABATS		Observacions
						Int.	Ext.	Int.	Ext.	
1	50033	SF		MO	AO		PI		VI	
2	50037	VO		MO	AR		PI		VI	de la vela (verd)
3	60054	VO	Ostra							

Llistat fotogràfic

Num. Foto

Sector

001

Descripció

Vista inicial del passeig de Picasso des del sud-est.

UE

002

Descripció

Vista inicial del passeig de Picasso des del sud-est.

UE

003

Descripció

Vista inicial del passeig de Picasso des del nord-oest.

UE

004

Descripció

Vista inicial del passeig de Picasso des del nord-oest.

UE

005

Descripció

Vista inicial del passeig de Picasso des del nord-oest.

UE

Num. Foto

Sector

006

Descripció

Vista inicial del passeig de Picasso des del nord-oest.

UE

007

Descripció

Vista inicial de la zona central del passeig de Picasso des del nord-oest.

UE

008

Descripció

Vista des del sud-est de la zona del passeig no controlada arqueològicament.

UE

009

Descripció

Vista des del sud-est de la rasa excavada al nivell d'enderroc U.E. 101.

UE 101

010

Descripció

Vista des del sud-est de la rasa excavada al nivell d'enderroc U.E. 101.

UE 101

Num. Foto

Sector

011

Descripció

Vista des del sud-est dels treballs de cobriment amb geotèxtil de la rasa excavada al nivell d'enderroc U.E. 101.

UE 101

012

Descripció

Vista des del sud-est dels treballs de cobriment amb geotèxtil de la rasa excavada al nivell d'enderroc U.E. 101.

UE 101

013

Descripció

Vista des del nord-oest de la rasa excavada al nivell d'enderroc U.E. 101.

UE 101

014

Descripció

Vista des del nord-oest dels treballs de cobriment amb geotèxtil de la rasa , col·locació de la canonada i reompliment amb pedres.

UE 101

015

Descripció

Vista des del nord-oest de la rasa excavada al nivell d'enderroc U.E. 101.

UE 101

Num. Foto

Sector

016

Descripció

Vista dels treballs de cobriment final amb geotèxtil i sauló de la superfície del passeig.

UE

017

Descripció

Vista dels treballs de rebaix general del nivell superficial de sauló al xamfrà nord-oest del passeig.

UE 100 101

018

Descripció

Vista de la zona nord-oest del passeig una vegada rebaixat el nivell superficial de sauló.

UE 101

019

Descripció

Vista de la zona nord-oest del passeig una vegada rebaixat el nivell superficial de sauló.

UE 101

020

Descripció

Vista del xamfrà sud-est del passeig una vegada rebaixat el nivell superficial de sauló.

UE 101

Num. Foto

Sector

021

Descripció

Vista del xamfrà sud-est del passeig una vegada rebaixat el nivell superficial de sauló.

UE 101

022

Descripció

Vista de la realització dels treballs d'excavació de la rasa a l'extrem sud-est del passeig.

UE 101

023

Descripció

Vista de la realització dels treballs d'excavació de la rasa a l'extrem sud-est del passeig.

UE 101

024

Descripció

Vista de la realització dels treballs d'excavació de la rasa a l'extrem sud-est del passeig.

UE 101

025

Descripció

Vista de la realització dels treballs d'excavació de la rasa a l'extrem sud-est del passeig.

UE 101

Num. Foto

Sector

026

Descripció

Vista del xamfrà nord-oest del passeig una vegada estesa la capa de formigó.

UE

027

Descripció

Vista des del nord-oest dels treballs d'excavació de la rasa a l'extrem nord-oest del passeig.

UE 101

028

Descripció

Vista des del nord-oest dels treballs d'excavació de la rasa a l'extrem nord-oest del passeig.

UE 101

029

Descripció

Vista des del nord-oest dels treballs d'excavació de la rasa a l'extrem nord-oest del passeig.

UE 101

030

Descripció

Vista dels treballs de cobriment amb geotèxtil, instal·lació de la canonada i reompliment amb pedres de la rasa a l'extrem nord-oest del passeig.

UE 101

Num. Foto

Sector

031

Descripció

Vista des del nord-oest dels treballs d'excavació de la rasa a l'extrem nord-oest del passeig.

UE 101

032

Descripció

Vista des del nord-oest dels treballs d'excavació de la rasa a l'extrem nord-oest del passeig.

UE 101

033

Descripció

Vista de l'extrem sud-est de la rasa.

UE 101

034

Descripció

Vista de l'extrem sud-est de la rasa.

UE 101

035

Descripció

Vista des del sud de la caixa de formigó d'una canonada d'aigua de la font del passeig que creua la rasa al seu extrem sud-est.

UE

Num. Foto

Sector

036

Descripció

Vista des del sud de la caixa de formigó d'una canonada d'aigua de la font del passeig que creua la rasa al seu extrem sud-est.

UE

037

Descripció

Vista dels treballs manuals d'excavació de la rasa al seu extrem sud-est.

UE 101

038

Descripció

Vista dels treballs manuals d'excavació de la rasa al seu extrem sud-est.

UE 101

039

Descripció

Vista dels treballs manuals d'excavació de la rasa al seu extrem sud-est.

UE 101

040

Descripció

Vista dels treballs manuals d'excavació de la rasa al seu extrem sud-est.

UE 101

Num. Foto

Sector

041

Descripció

Vista dels treballs manuals d'excavació de la rasa al seu extrem sud-est.

UE 101

042

Descripció

Vista des del nord-est dels treballs de rebaix del nivell superficial de sauló al xamfrà sud-est del passeig.

UE 100 101

043

Descripció

Vista des de l'est de la caixa de formigó d'un col·lector de desguas del passeig.

UE

044

Descripció

Vista des del sud de la caixa de formigó d'un col·lector de desguas del passeig.

UE

045

Descripció

Vista des del sud de la caixa de formigó d'un col·lector de desguas del passeig.

UE

Num. Foto

Sector

046

Descripció

Vista des del sud del cobriment amb geotèxtil de la caixa de formigó d'un col·lector de desguas del passeig.

UE

047

Descripció

Vista des de l'est del cobriment amb geotèxtil de la caixa de formigó d'un col·lector de desguas del passeig.

UE

048

Descripció

Vista des del sud de la caixa de rajoles d'un cable elèctric dels fanals del passeig.

UE

049

Descripció

Vista des del sud de la caixa de rajoles d'un cable elèctric dels fanals del passeig.

UE

050

Descripció

Vista des de l'oest de la caixa de rajoles d'un cable elèctric dels fanals del passeig.

UE

Num. Foto

Sector

051

Descripció

Vista des de l'oest de la caixa de rajoles d'un cable elèctric dels fanals del passeig.

UE

052

Descripció

Vista des del nord d'un suport de cartell d'entrada al parc.

UE

053

Descripció

Vista des del nord d'un suport de cartell d'entrada al parc.

UE

054

Descripció

Vista des de l'oest d'un suport de cartell d'entrada al parc.

UE

055

Descripció

Vista des de l'est d'un suport de cartell d'entrada al parc.

UE

Num. Foto

Sector

056

Descripció

Vista des del nord del mur U.E. 103.

UE 103

057

Descripció

Vista des del nord del mur U.E. 103.

UE 103

058

Descripció

Vista des del nord del mur U.E. 103.

UE 103

059

Descripció

Vista des del nord del mur U.E. 103.

UE 103

060

Descripció

Vista des del sud del mur U.E. 103.

UE 103

Num. Foto

Sector

061

Descripció

Vista des del sud del mur U.E. 103.

UE 103

062

Descripció

Vista des del nord del mur U.E. 103.

UE 103

063

Descripció

Vista des del nord del mur U.E. 103.

UE 103

064

Descripció

Vista des del nord del mur U.E. 103.

UE 103

065

Descripció

Vista des del nord del mur U.E. 103.

UE 103

Num. Foto

Sector

066

Descripció

Vista des del nord del mur U.E. 103.

UE 103

067

Descripció

Vista des del nord del mur U.E. 103.

UE 103

068

Descripció

Vista des del nord del mur U.E. 103.

UE 103

069

Descripció

Vista des del nord del mur U.E. 103.

UE 103

070

Descripció

Vista des del nord del mur U.E. 103.

UE 103

Num. Foto

Sector

071

Descripció

Vista des del sud del mur U.E. 103.

UE 103

072

Descripció

Vista des del sud del mur U.E. 103.

UE 103

073

Descripció

Vista des del sud del mur U.E. 103.

UE 103

074

Descripció

Vista des del sud del mur U.E. 103.

UE 103

075

Descripció

Vista des del sud del mur U.E. 103.

UE 103

Num. Foto

Sector

076

Descripció

Vista des del sud del mur U.E. 103.

UE 103

077

Descripció

Vista des del nord del mur U.E. 103 protegit amb geotèxtil.

UE 103

078

Descripció

Vista des del nord del mur U.E. 103 protegit amb geotèxtil.

UE 103

079

Descripció

Vista des del nord del mur U.E. 103 protegit amb geotèxtil.

UE 103

080

Descripció

Vista des del nord del mur U.E. 103 protegit amb geotèxtil.

UE 103
